

KOŠICKÝ VLÁDNY PROGRAM A PRÁVNA KONTINUITA ČSR

Jozef Beňa

I.

Na margo témy chcem hneď úvodom uviesť, že ide o starú resp. staronovú problematiku. Nebolo by spravodlivé vidieť v nej iba benešovský syndróm. Akademik Knapp poukázal, že táto problematika má svoju stránku teoretickoprávnu, historickú, štátoprávnu a medzinárodnoprávnu.¹⁾

Domnievam sa, že ide o problematiku výsostne historickoprávnu, ktorej riešenie vyžaduje vychádzať z ujasnenej platformy marxistickoleninskej všeobecnej teórie štátu a práva, konkretizovanej a aplikovanej v štátoprávnej a medzinárodnoprávnej rovine, na základe právnohistorického rozboru. Chcel by som zdôrazniť:

1. že otázka právnej kontinuity ČSR, to bol kľúčový štátoprávny problém obdobia neslobody;

2. že to bola možno povedať hlavná téma živej diskusie v právnej vede tesne po oslobodení. K tejto otázke sa vrátil pred piatimi rokmi akademik Š. Luby,²⁾ priamy účastník povojnovej diskusie. Naposledy ju fundovane rozobral akademik V. Knapp, ktorý zdôraznil, že najmä teória štátu a práva, ale i štátne právo jej nevenujú pozornosť.³⁾

Vo svojom príspevku sa chcem zamerať predovšetkým na prvé dva okruhy problematiky. Sústreďujem sa len na otázku kontinuity štátu, neskúmam kontinuitu práva. Pri chápaní pojmu štát, akceptujem záver všeobecnej teórie, že "zakladatelia marxizmu-leninizmu dospeli k záveru, že podstata štátu (ako aj iného spoločenského javu), nie je definovateľná jednoznačne, ale predstavuje vnútornú jednotu mnohých hlbinných stránok a vnútorných súvislostí, t.j. mocí, ktoré tvorí jeho obsah."⁴⁾ Vychádzam konkrétne z toho, že pojem štát, možno chápať

1) V. K n a p p, Dve cesty čs. práva: kontinuita a diskontinuita (1918, 1945), Právnik, 3/1979 s. 270.

2) Š. L u b y, Národná a demokratická revolúcia a prerušenie formálnej kontinuity a predrevolučným právom, Právny obzor, 5-6/1975, s. 507-521.

3) Dielo cit. v pozn. č. 1, s. 270-283. Žiaľ nedotkol sa podstatnej otázky: národnodemokratická revolúcia na Slovensku a právna kontinuita ČSR.

4) Porovnaj k tomu napr. prejav ministra zahraničných vecí B. Chňoupek na spoločnej schôdzi SN a SČ FZ, ktorá prerokovala a schválila Zmluvu o vzájomných vzťahoch medzi ČSSR a NSR, Pravda, orgán ÚV KSS, 16. júl 1971, s. 2.

5) Marxisticko-leninská obecná teória štátu a práva (základní instituty a pojmy), Praha 1978, s. 151-2.

v dvoch významoch; vo význame krajiny, t.j. keď k jeho znakom spoločným pre všetky štáty, patrí, že je to "organizácia občanov podľa miesta bydliska" a to, že predstavuje "vytvorenie suverénnej verejnej moci, ktorá už nie je totožná bezprostredne s obyvateľstvom, ktorá sa organizuje ako ozbrojená moc", (ako znak štátu tu teda javovo vystupuje územie, obyvateľstvo, hranice, štáty aparát.). Pod pojmom štátu sa tiež rozumie organizácia triedneho panstva, čo vyjadruje sociálno-politickú podstatu štátu.⁶⁾

II.

Problém právnej kontinuity bol jednou z kľúčových otázok, v ktorom sa premietalo revolučné alebo reštauračné ponímanie budúcej oslobodenej republiky.⁷⁾ Hlavným rozporom vtedajšej doby bol rozpor medzi silami fašizmu a silami demokracie. Jeho riešenie vyústilo u nás i v ďalších krajinách do národnej a demokratickej revolúcie, ktorá bola predstupňom revolúcie socialistickej. Konceptiu právnej a politickej kontinuity treba preto chápať, opierajúc sa o K. Marxa, ako "...právnú, politickú, filozofickú, teda ideologickú formu, v ktorej si ľudia tento konflikt uvedomovali a vybojovali." Platí preto, že túto "epochu nemôžeme posudzovať podľa jej vlastného vedomia; naopak toto vedomie sa musí vysvetľovať na základe protirečení materiálneho života, jestvujúceho konfliktu medzi výrobnými silami a výrobnými vzťahmi."⁸⁾

Koncepcia právnej kontinuity ČSR bola teda tou ideologickou formou, štátoprávnou koncepciou, v ktorej si sily demokratické, protifašistické uvedomovali a vybojovali konflikt s fašizmom. Súčasne táto koncepcia bola nimi rôzne interpretovaná. V tom sa v koncentrovanej podobe prejavoval rozpor vnútri protifašistického tábora. Jej rôzne interpretácie boli tiež ideologickou formou, v ktorej sa prejavoval základný antagonizmus epochy začatej VOSR, formou v ktorej si ľudia tento antagonizmus uvedomovali a vybojovali.

1. Princíp právnej a politickej kontinuity sformuloval prezident dr. E. Beneš a dovoľavala sa ho československá emigračná vláda. Právna a politická kontinuita ČSR v ich interpretácii mala plniť dve základné funkcie.

6) Ide o formulácie klasikov marxizmu-leninizmu, o ktoré sa opiera diferencovanie dvoch významov pojmov štát. Porovnaj učebnica "Meždunarodnoje pravo, Moskva 1970, s. 166-7.

7) Cesta ke květnu, Praha 1965, s. 98, pozn. č. 2.

8) K. M a r x, Ku kritice politickej ekonómie, Predslov, in. K. Marx, F. Engels, Vybrané spisy, zv. 2, s. 437, Bratislava 1977.

a) Medzinárodnoprávny aspekt, ktorý uplatňovala vláda "... aby mohla zdôrazňovať medzinárodnú "nesprávnosť" všetkého toho čo sa stalo v Mníchove a po Mníchove."⁹⁾ V tomto momente bola úplná zhoda všetkých českých i slovenských odbojových síl.

b) Vnútropolitický aspekt tejto línie, mal v zhode a vtedy panujúcou normatívnou interpretáciou pojmu právnej kontinuity, ktorá rozlišovala právnú kontinuitu vo formálnom a materiálnom zmysle dve stránky:

ba) Normatívna teória, brnenskej školy, pod právnou kontinuitou v zmysle formálnom rozumela "... vývoj zmeny právneho poriadku (pozn. J.B. - ten je u nich totožný s pojmom štát), pokiaľ sa deje podľa predpisov právnym poriadkom samotným stanoveným ... v tomto zmysle zostáva zachovaná normatívna identita právneho poriadku a štátu v zmysle juristickom." Za opak tejto zásady označovali "... princíp legitizmu, ktorý sa javí teda ako politický výraz noetickej zásady právnej kontinuity v zmysle formálnom."¹⁰⁾

Tu sme pri koreni prvej vnútropolitckej funkcie koncepcie právnej a politickej kontinuity. O ňu bola opretá legitimita dočasného štátneho zriadenia. Bola namieraná proti okupantskému, zradcovskému a kolaborantskému režimu Protektorátu a klérofašistického slovenského štátu. Bola tiež prostriedkom pre elimináciu možných protifašistických revolučných orgánov, vytvorených mimo legitimacy právnej a politickej kontinuity ČSR. Vláda a prezident Beneš, demonštrovali túto funkciu vo vzťahu k SNR, úsilím považovať SNR za Zemský národný výbor a podriaďiť si ju prostredníctvom vládneho delegáta.¹¹⁾

bb) Pod právnou kontinuitou v materiálnom (čiže obsahovom) zmysle normatívna teória rozumela "... skutočnosť, že určité zásady alebo právne inštitúty trvajú v priebehu doby (napriek zmenám, ktoré sa v tej dobe odohrávajú) nedotknuté zásadne nezmenené v právnom poriadku ďalej alebo, že aspoň organicky, t.j. bez nejakej obsahovej a časovej diskontinuity sa vyvíjajú."¹²⁾ V chápaní Beneša a emigračnej vlády, účelom alebo cieľom tejto materiálnej stránky kontinuity, bolo udržať zásady, princípy buržoázneho predmníchovského štátu, nedotknuté, príp. i vývojom pozmenené, ale len "organicky" zmenené, t.j. v rámci štátu tohto vykorisťovateľského typu a centralizovanej formy štátneho zriadenia opretej o fikciu čechoslovakizmu.

9) E. B e n e š , Světová krise, kontinuita práva a nové právo revoluční, Praha 1946, s. 31.

10) Slovník veřejného práva Československého, svazek II., Brno 1932, s. 365, autor hesla F. Weyr.

11) Porovnaj SNP, Dokumenty, Bratislava 1965, s. 574.

12) Dielo cit. v pozn. č. 10, s. 364.

Benešovo chápanie právnej kontinuity ČSR zodpovedalo pôvodne a principiálne prvému variantu materiálnej (či obsahovej) kontinuity - t.j. išlo mu o reštitúciu alebo rekonštitúciu predmníchovského štátu a to komplexne nielen v zmysle štátu-krajiny, ale i štátu ako organizácie triedneho panstva, s tým istým subjektom štátnej moci.

Ako dôkaz možno uviesť jeho prvé komplexné vyjadrenie tejto koncepcie v prejave z 26. júna 1940,¹³⁾ z neskoršieho obdobia z 20. februára 1943.¹⁴⁾ Najpregnantnejšie je to formulované v správe P. Drtinu zo 16. júna 1944.¹⁵⁾ To boli jeho autentické stanoviská londýnske. Pri priamom styku s revolučnými činiteľmi bol elastickejší. Pri rokovaníach s moskovským vedením KSČ v decembri 1943 v Moskve, stál prezident Beneš na stanovisku, ktoré možno označiť za reštitučno-reformačné. Súhlasil s návrhmi KSČ na prechodné opatrenia ústavnoprávného charakteru, iba ako napísal K. Gottwald "ohľadom kompetencie Národných výborov prejavil určitú nerozhodnosť" a zásadne odmietol uznať svojbytnosť slovenského národa.¹⁶⁾ Správa P. Drtinu zo 16. júla 1944 adresovaná domácim odbojovým skupinám však dokazuje, že koncepciu kontinuity sa usiluje vykladať opäť v reštitučnom duchu.¹⁷⁾ Konfrontácia s povstaleckým Slovenskom, konflikt so SNR, rokovanie s jeho delegáciou, to bol prvý tlak a následne za ním stanovisko moskovského vedenia KSČ pri príprave rokovania o vláde a vládnom programe, prispeli k tomu, že si definitívne musel osvojiť stanovisko "... že princíp kontinuity mal slúžiť nie ako zásada od ktorej sa neustupuje, ale ako istého druhu metóda a indikácia v akom smere sa má ísť ďalej, ako

13) "Neuznávajúc Mníchov a nič z toho čo spôsobil, hájili sme a hájime zásadu, že ČSR republika Masarykova žila a existovala i po Mníchove ďalej. Celá naša právna sústava medzinárodnoprávne i politicky teda pokračuje; pre nás právne nie je moj odchod z úradu vo vlasti pre nás právne nie je rozbitie republiky, právne a politicky pre nás neexistuje nič, čo spôsobil násilnícky nacizmus u nás po 15. marci 1939." cit. podľa G r o n s k ý J., Dějiny čs. státu a práva 1938-1948, s. 35-36, Praha 1971.

14) "Je ten fakt, že sme od začiatku udržiavali tu kontinuitu predmníchovskej republiky a že ako Čechoslováci - držíme nekompromisne predmníchovský režim ... So Sovietmi máme už definitívnu dohodu, že má byť rekonštruovaná predmníchovská republika." SNP, Dokumenty, Bratislava 1965, s. 55.

15) "4. Prevrat doma sa má podľa mienky prezidenta prevádzať tým spôsobom, že by platili tieto zásady:

a) Hneď v prvý deň existuje stará predmníchovská republika, ktorej existencia je medzinárodnoprávne uznaná, má svojho prezidenta a vládu, má svoje staré územie predmníchovské a svoju starú predmníchovskú ústavu ...

5. Čo sa týka hlavných smerníc činnosti poprevratovej vidí prezident veci takto:

a) Existuje prezident a vláda ústredná so všetkými svojimi kompetenciami pre celé územie republiky a to má a musí byť plne a dôsledne rešpektované. Existuje pôvodná predmníchovská konštitúcia a pôvodné naše zákonodarstvo a v duchu tom sa bude robiť prevrat a všade kde bude možné sa to bude rešpektovať."

SNP, Dokumenty, s. 126.

16) Cesta ke květnu, Praha 1965, s. 64, resp. s. 62.

17) Porovnaj poznámku č. 15.

príslušné zmeny majú byť uskutočňované a ako ďaleko sa v týchto zmenách pre dnešnú dobu má postúpiť."18)

Už tento výrok prezidenta Beneša dokazuje, že právna kontinuita ČSR v normatívnom chápaní, v jej formálnom i materiálnom zmysle bola porušená. Košický vládny program, právno-politický základ ľudovodemokratickej ČSR, jeho zákonodarná realizácia, znamenal "revolúciu v právnom zmysle", t.j. že táto skutočnosť bola akceptovaná ako východisko právneho uvažovania. Znamenal tiež zrušenie základných zásad alebo inštitútov právnych, o ktoré sa opierala predmníchovská republika.19)

Chcem zdôrazniť, že pojem zrušenie, t.j. chápem v zmysle dialektického materializmu, ako zničenie, prekonanie a zároveň zachovanie niečoho, ako termín, ktorý sa používa pri "skúmaní kontinuity vo vývine a na charakteristiku vzťahu nejakého javu k vyššiemu."20)

Beneš nesporne už i skôr uvažoval o nutnosti premien a prebudovania buržoáznej liberálnej demokracie. V roku 1944 P. Drtina tlmočil K. Gottwaldovi Benešov názor, že "po vojne sa pre nás a pre republiky aspoň teoreticky otvárajú tri možnosti:

1. návrat k republike prvej, predmníchovskej
2. sovielizácia republiky a
3. nová, ľudová republika, demokratická.

Pán prezident je pre eventualitu tretiu."21)

Pod touto alternatívou rozumel "demokraciu socializujúcu," ktorá podľa neho je vyšším stupňom liberálnej demokracie, nie je však ani jej priamym protikladom, t.j. "kolektivistickou spoločnosťou" (t.j. rozumej socialistickou).22) Beneš priznal, že opustenie kontinuity v zmysle reštitučnom bolo pre neho veľmi bolestné. Premýšľal "... ako vychádzať z doterajšej kontinuity práva a spojiť ju organicky s novo sa tvoriacim právom revolučným, ako zostať demokratom a prijať nevyhnutné a morálne i politicky oprávnené revolučné zásahy socializujúce, jedným slovom ako v duchu národnej jednoty prechádzať a prejsť od odumierajúceho režimu liberálneho do nového štádia modernej spoločnosti v jej fáze socializujúcej."23) Neskrýval pritom, že sa snažil, "čo najusilovnejšie o to, aby boli zachované princípy skutočnej demo-

18) Dielo cit. v pozn. č. 9, s. 33.

19) Per. Z. V e b e r a, Několik poznámek k ústavnímu vývoji ČSSR, Právník, 3/1979, s. 265. "Košický vládny program Národného frontu Čechov a Slovákov jednoznačne podlamoval fundamenty buržoáznej čs. štátnosti opierajúce sa ešte o starú ústavu z roku 1920, negoval buržoáznu koncepciu tzv. právnej kontinuity s predmníchovskou republikou.

20) Filozofický slovník, Bratislava 1974, s. 610.

21) Cesta ke květnu, Praha 1965, s. 186.

22) Dielo cit. v pozn. č. 9, s. 23 a 25.

23) Tamtiež, s. 36.

kracie nedotknuté a pre budúcnosť zaistené a prehľbené."²⁴⁾ Národno-demokratická revolúcia v našej vlasti viedla tak k neudržateľnosti normatívneho chápania kontinuity. Program tejto revolúcie sa spolu s normami vydanými pre jeho realizáciu stal zdrojom novej legitimacy. Preukázal, že nebol možný návrat k liberálnemu režimu predmníchovskej republiky. V novom reštitučno-reformačnom výklade princípu právnej kontinuity, ako o ňom hovoril komplexne po oslobodení prezident Beneš, sa usiloval zabrániť úsiliu doviest národnodemokratické zrušenie sociálno-politickej podstaty predmníchovskej republiky, do novej socialistickej kvality, k jeho premene na štát, ktorého subjektom štátnej moci by bol proletariát.

2. Slovenská národná rada vychádzala z inej štátoprávnej koncepcie. Jej primárnym princípom, bola zásada suverenity ľudu, právo slovenského národa na sebaurčenie. Vyplýva to z jej základných politicko-programových dokumentov - z Vianočnej dohody a z Deklarácie SNR.²⁵⁾ Veľmi presvedčivo to možno ilustrovať na stanovisku ilegálnej SNR k riešeniu vzťahov Čechov a Slovákov v oslobodenej ČSR z konca júla 1944. "Všetky opatrenia a úvahy do prevratu, pri prevrate a tesne po ňom podľa nášho názoru musia byť vedené dôsledným uplatnením zásady demokracie širokých vrstiev ľudu, tak, aby všetko čo sa politicky podniká odpovedalo a bolo v súlade so zmýšľaním a vôľou tohto ľudu." Ďalej zdôrazňuje, že "... nová Republika bude spoločným štátom Čechov a Slovákov, poskytujúcim oboj národu ako rovnocenným partnerom možnosť svojprávne si spravovať svoje veci. ... Nie je to jedna z možností, ktorá sa môže nahraďovať možnosťou inou. Je to možnosť jedine schopná byť bezpečnou základňou silnej republiky."²⁶⁾

Z dokumentov SNR možno vyvodit' odpoveď na všetky stránky funkcií právnej a politickej kontinuity v chápaní prezidenta Beneša a vlády.

a) SNR uznala resp. prijala zásadu štátoprávnej kontinuity i b a z aspektu medzinárodnoprávneho; "V záujme zaistenia medzinárodného postavenia ČSR ... prijali sme zásadu štátoprávnej kontinuity ČSR"²⁷⁾

b) SNR však odmietla uznať vnútroštátne dôsledky oboch stránok normatívneho chápania kontinuity, vychádzajúc z primárneho princípu svojej štátoprávnej koncepcie.

ba) Legitimitu dočasného štátneho zriadenia podmienila vôľou ľudu. "Sme toho presvedčenia, že v prvom príhodnom okamžiku majú dať všetci

24) Tantiš, s. 38.

25) SNP, Dokumenty, Bratislava 1965, s. 126 a 390.

26) Cesta ke květnu, s. 165-6.

27) Tantiš, s. 251.

činitelia a orgány domáceho i zahraničného odboja svoje funkcie k dispozícii, poľažne k overeniu národa doma. Až do chvíle prevratu všetky orgány domáceho i zahraničného odboja sú nesporne provizórne a bez formálneho mandátu ľudu."²⁸⁾ Delegácia SNR v Londýne potom diferencovala medzi postavením prezidenta a vlády. "Prezident zostáva vo svojej funkcii až do toho času, kým nebude doma demokratickým spôsobom prevedená riadna voľba prezidenta ... vláda svoju činnosť v Londýne začala a v Londýne skončí. To znamená, že započne doma ihneď účinkovanie vláda nová, menovaná v dohode s domácimi činiteľmi a zodpovedajúca ideovému rozvrstveniu a zmýšľaniu ľudu doma."²⁹⁾ Toto stanovisko SNR bolo v súlade s postupom moskovského vedenia KSČ a prispelo k presadeniu jeho koncepcie, proti pokusom, aby sa vláda vrátila domov v stave in demisionis.³⁰⁾

bb) SNR odmietla reštitučné i reštitučno-reformačné chápanie kontinuity. Plne uznávame nutnosť hájenia týchto princípov (kontinuity), avšak len voči zahraničiu a pri medzinárodných stykov; avšak v úprave domácich záležitostí toto stanovisko nemôže prejedikovať v ničom novej úprave pomerov vnútropolitických. Pokladáme za potrebné zdôrazniť, že u nás sa očakáva, že nová ČSR, prinesie nové pojatie a nové riešenie pomeru československého, demokracie politickej a hospodárskej, problému sociálneho i zahraničnej orientácie."³¹⁾ SNR tak nielen neakceptovala neotkľuteľnosť princípov na ktorých bola založená predmníchovská republika, ale vyžaduje aby boli zásadne, v celom komplexe, politickom, hospodárskom, sociálnom, i zahraničnom zmenené. SNR vnútropoliticky vlastne vychádzala zo skutočnosti, že ČSR vzniká, že sa formuje, tvorí, ako nový ľudovodemokratický štát, národnostne budovaný na princípe rovný s rovným a opretý o ZSSR. SNR zdôraznila, že takáto štátoprávna koncepcia je nevyhnutnou podmienkou získania slovenskej verejnej mienky pre myšlienku Republiky. Z tohto hľadiska odmietla, aby nová republika mala "... bez zásadných korektúr a bez nového poňatia vzťahov medzi národnou Republikou nadviazať na stav prerušený ro-

28) Tamtiež, s. 165.

Beneš tiež rátať s ratihabíciou svojich prezidentských dekrétov. Podstatný rozdiel bol v chápaní kedy sa má prejavíť vôľa ľudu a samotný obsah tohto pojmu, teda ľudu, či národa. To si uvedomoval i domáci český odboj. "Západné kapitalistické mocnosti t.j. Anglicko a Amerika, český rozhlas z Londýne stále opakuje, že slobodný národ v slobodnom štáte sám rozhodne o budúcej forme štátu a práva. Ako si to títo páni slobodné rozhodnutie predstavujú o tom nás už príliš poučilí na udalostiach v Grécku a v Belgicku. Páni pod pojmom národ vidia kapitalizmus a jeho mocenské prostriedky."

Obežník ileg. obl. výboru KSČ, Cesta ke květnu, s. 377.

29) Tamtiež, s. 301.

30) Por. tamtiež, s. 29.

31) Tamtiež, s. 165.

kom 1938."³²⁾ Ohľadom platnosti Ústavy z roku 1920 konštatuje, že "Ústava ako celok toho času nemôže byť podkladom vnútropolitickej úpravy pomerov ČSR."³³⁾ V Londýne delegácia SNR upresnila tento bod v tom zmysle, "že to neznamená, že SNR túto ústavu ako celok odmieta a neuznáva. SNR ju uznáva ako základ a vodítko, až do jej právoplatnej zmeny, ktorú prevedú legitímni zástupcovia národa českého a národa slovenského."³⁴⁾

Delegácia SNR, ktorá v Moskve rokovala o Košickom vládnom programe, odcestovala tam s uznesením SNR z 2. marca 1945, ktorého obsah významne ovplyvnila konferencia KSS v Košiciach konaná 28. febr. - 1. marca 1945. Základom štátoprávnej koncepcie SNR jej vedúcej sily KSS bolo právo slovenského národa na sebaurčenie až do oddelenia. Prejavom uplatnenia tohto práva bolo SNP, v ktorom, ako na konferencii povedal G. Husák "... boli porazené dve koncepcie o štátnom usporiadaní a členení slovenského národa; odmietli sme tisovskú koncepciu samostatného štátu za každých okolností ... odmietli sme tiež čechoslovakistickú koncepciu popierajúcu slovenskú národnú samostatnosť ... Dnes stavíme otázku štátneho začlenenia slovenského národa takto; želáme si spoločný štát slovenského a českého národa, štát slovanský a ľudovodemokratický, v ktorom každý z oboch národov bude sám spravovať veci nevyhnutne spoločné."³⁵⁾ SNR a KSS nadväzuje na rok 1938 len v otázke hraníc; "... vyhlasujeme tu otvorene, že hranice z čias Československej republiky (pred Mníchovom) považujeme za pevné ..."³⁶⁾ SNR i KSS tak nepochybne vyjadrovali, že Mníchovskú dohodu považujú za nulitnú, neplatnú od samého začiatku. SNR a KSS však nemohli ignorovať faktický stav, ktorý sa vytvoril ako dôsledok tohto nulitného aktu, ani konzekvencie, ktorého z toho vyvodil slovenský národ, preto, aby v budúcnosti nedošlo k opakovaniu tejto situácie. G. Husák na rokovaníach v Moskve 25. marca 1945 hodnotil tieto okolnosti takto: "V posledných šiestich rokoch však nastal istý rozvod. To oddelené žitie vytvorilo v rozdielnej psychologickú situáciu iné psychologické predpoklady. Teraz sa národy schádzajú v situácii psychologicky inej... Dnes preto je nové spolužitie manželstvo z rozumu a bude to tak, dokiaľ sa nevytvorí najserdečnejší pomer ... Pokiaľ ide o jednotný štát: SNR jasne postavila myšlienku československého štátu. Nikdy sme nedovolili o nej pochybovať ... Je ale treba vidieť, že táto myšlienka populárna nie

32) Tantič, s. 167.

33) Tantič, s. 251.

34) Tantič, s. 301.

35) G. H u s á k , Z bojov o dnešok, 1944-1950, Bratislava 1973, s. 38 a 39.

36) Tantič, s. 40.

je a že dá vela práce, aby sa postavila na nový základ a aby sa pomer stal srdečný ... Dnes je obava, aby sa všetko nevrátilo k starému stavu. Vláda musí jasne povedať, že republika bude budovaná na nových základoch."³⁷⁾

Ako chápať formuláciu o "istom rozvoze" a o terajšom "schádzaní sa národov"? Nedošlo tu nepochybne k rozvodu medzi slovenským a českým pracujúcim ľudom. Rozvod sa uskutočnil medzi buržoáziami oboch národov. "Česká buržoázia, ktorá za dvadsať rokov nevedela dať Slovákom národné práva, sa roku 1938 vedela dohodnúť z najreakčnejšími živlami slovenskými, so separatistickými hlinkovcami a vydať do ich rúk celý štátny a vládny aparát, pomôcť im legálne dostať sa k moci."³⁸⁾ Pri prvom výročí Košického vládneho programu, G. Husák k hodnoteniu vývoja pomeru Čechov a Slovákov napísal: "Pomníchovské rozbitie republiky, ktoré rovnako bolestne znášali Češi i Slováci, dávalo možnosť ba prikazovalo rozmyšľať o novej úprave pri obnovení štátu. Ale vidíme, že až do SNP v diskusii o tejto otázke dve extrémistické stanoviská. Čechoslovakizmus londýnskej vlády a separatizmus tisovského režimu. Ostatné názory nebolo možné vysloviť alebo ich nebolo dostatočne počuť ... Ilegálne Slovensko, ktoré si želalo obnovenie republiky muselo odmietnuť obidva extrémny."⁴⁰⁾ Uvedená nevyhnutnosť odmietnutia oboch extrémov bola zdrojom i vytýčenia v roku 1939 hesla KSS "Za slobodné Slovensko", ktoré nahradilo heslo "za slobodné Slovensko v oslobodenom Československu."⁴¹⁾ Toto heslo zostalo v KSS v platnosti až do nástupu V. ilegálneho ÚV KSS. Táto línia predstavovala pre KSS pôvodnú cestu k riešeniu úlohy odmietnuť obidva extrémny slovenskej a českej buržoázie. Plné a bezvýhradné uznanie ČSR Sovietskym zväzom (18.7. 1941), ktoré bolo rozhodujúce pre plné medzinárodnoprávne uznanie Československa i západnými veľmocami, podstatný rast významu a autority komunistov v odbojovom hnutí, najmä Moskovského vedenia KSČ v zahraničnej akcii, ktorého koncepcia povojnového usporiadania bola v priamom protiklade s koncepciou londýnskej emigrácie, nemohla nezostat' bez vplyvu aj na zmenu štátnej orientácie KSS. Vypracoval ju V. ilegálny ÚV KSS a presadil ju do Vianočnej dohody v podobe, v ktorom negovala uvedené buržoázne extrémny a usilovala o novú syntézu.⁴²⁾

37) Cesta ke květnu, s. 429.

38) Dielo cit. v pozn. č. 35, s. 106.

39) Tamtiež, s. 112.

40) Tamtiež, s. 95-6.

41) Por. Slovensko, Dejiny, Bratislava 1978, s. 55.

42) "Odbojové Slovensko šlo k republike treťou, svojou cestou. Dohoda z roku 1943 o SNR zo slovenskej strany záväzne žiada, aby národ slovenský a český, ako najpríbuznejšie slovanské národy, utvárali ďalšie svoje osudy v ČSR v spoločnom to štáte Slovákov a Čechov na princípe rovný s rovným.
G. H u s á k , dielo cit. v pozn. č. 35, s. 96.

Túto funkciu plnila a splnila koncepcia "novej ČSR" počas SNP. Na povstaleckom území nebola obnovená ČSR, ani vytvorená nová ČSR, nevytvoril sa tu ani nejaký iný štátny útvar. Na povstaleckom území sa fixuje nová ČSR, ľudovodemokratická, na nových základoch a v novej forme, ako štátoprávny cieľ SNP. Povstanie ako začiatok národnej a demokratickej revolúcie u nás je začiatkom cesty k dosiahnutiu tohto cieľa v revolučnej praxi na domácom území. SNP treba chápať ako začiatok formovania takejto republiky, priamo doma na jej teritoriálnom substráte. V SNP sa vytvára nový ľudovodemokratický politický systém, kladú sa základy takéhoto právneho poriadku na Slovensku, s výslovné vyjadreným zámerom začleniť ho do novej ľudovodemokratickej ČSR. Nová ľudovodemokratická ČSR mohla sa sformovať len súhlasným prejavom vôle českého a slovenského národa. Z toho teda vyplýva, že SNR "o Česko-slovensku nemohla nič ustanovovať, lebo na to nebola kompetentná. SNR hovorila iba za slovenský národ."⁴³⁾ Ako jedine oprávnená hovoriť v mene slovenského národa negovala ľudácky separatizmus. Zároveň s tým musela odmietnuť i čechoslovakizmus medzinárodnoprávne a politicky uznávaného reprezentanta ČSR - londýnskej vlády a prezidenta Beneša. Tento zápas dokumentujú; uznesenie SNR z 29.9.1944 o vzájomnom pomere domáceho a zahraničného odboja, uznesenie predsedníctva SNR zo 16. okt. 1944 o vzťahu SNR k čs. vládному delegátovi a odpoveď delegácie SNR z 2.11.1944 na stanovisko prezidenta Beneša k uzneseniu SNR z 29.9.1944. Korekcie zásadného významu, ktoré spôsobilo SNP, do chápania právnej kontinuity prezidenta Beneša a vlády sú obsiahnuté v uznesení mimoriadnej schôdze čl. vlády z 23. okt. 1944 a v oznámení prezidenta republiky dr. E. Beneša delegácii SNR z 5.XI.1944.⁴⁴⁾ Ich ústup je však krytý vo formuláciách, ktoré im neznemožňovali cestu k návratu k pôvodnému predpovstaleckému stanovisku.⁴⁵⁾ Tak toto ich stanovisko chápala aj slovenská politická reprezentácia. G. Husák to na košickej konferencii KSS vyjadril slovami: "Po piatich rokoch zmenila londýnska emigrácia svoj postoj voči slovenskému národu a aspoň čiastočne nám vyšla v ústrety,"⁴⁶⁾ na moskovských rokovaníach: "To že tak neskoro a tak nesmelo bola formulovaná myšlienka dvoch národov a že

43) R e b r o K. Povstalecká SNR vo svetle svojej zákonodarnej činnosti, in zborník, Štúdie o SNP, Bratislava 1975, s. 99.

44) SNP, Dokumenty, s. 747 a 805 a nasl.

45) Por. Benešovo trvanie na právnej a politickej kontinuite ČSR a jeho tolerančnú ekvilibristiku k problému jednotného národa. SNP, Dokumenty, s. 806-810.

46) Dielo cit. v pozn. č. 35, s. 39.

to bolo urobené s takým poľutovaním budí dojem, že sa len ustupuje dočasne a len čiastočne pred faktami."⁴⁷⁾

Postoj Beneša a londýnskej emigračnej vlády, buržoázných politických činiteľov, je teda prvotným a hlavným dôvodom, že KSS a SNR, resp. delegácia SNR na moskovských rokovaníach hovorí o novom spoložití, o vstupe Slovenska do republiky.⁴⁸⁾ Tou silou, ktorá pomohla SNR prebojovať jej požiadavky bola KSČ, českí komunisti "...ktorí tak v prvej republike, ako aj počas celého odboja hlásali, že možno obnoviť republiku po národnostnej stránke len pri bratskom vyrovnaní oboch našich národov, len pri vyrovnaní rovného s rovným, pri usporiadaní ostatných sociálnych podmienok." Podporili tým boj slovenského národa o "jeho národné práva a tým podporili aj spoločný boj o obnovu republiky."⁴⁹⁾ Vo finálnej etape formulovania programu našej národnej a demokratickej revolúcie prejavili sa táto podpora pri prejednávaní VI. kapitoly Košického vládneho programu. Tak v celom procese našej národnej a demokratickej revolúcie, počnúc SNP a vyúsťujúc v jej ďalšej etape do Košického vládneho programu, došlo k tomu, že "dvere medzi našimi národmi neboli otvorené, ale boli vyrazené, spoločným bojom oboch našich národov, spoločným bojom nielen za národné práva, nielen za politickú slobodu, ale aj za sociálne a hospodárske riešenie problémov, na ktoré naše národy tak dlho čakali a konečne sa aj dočkali."⁵⁰⁾ Pri vyrážaní týchto dvier boli spolu s nimi "vyrazení" i tí, ktorí ich zatvorili, t.j. fašistická slovenská a česká buržoázia. Vstup do vlády ľudovodemokratickej ČSR, pre buržoázných, pôvodne čechoslovakistických predstaviteľov bol podmienený súhlasom so VI. kapitolou jej programu.⁵¹⁾ Slovenská otázka bola tak postavená v organickej jednote sformovania novej ľudovodemokratickej republiky. V tomto kontexte platí nielen za SNP ale v priebehu celej národodemokratickej revolúcie), že nastolenie slovenskej otázky malo "...jednoznačne progresívny charakter, lebo pomáhalo riešiť otázku hlavnú, otázku ľudovej revolučnej moci."⁵²⁾

Košický vládny program bol takto výrazom súhlasného prejavu vôle českého a slovenského národa, dohodou predstaviteľov českých a slo-

47) Cesta ke květnu, s. 429.

48) Slová G. Husáka resp. L. Novomeského, tamtiež, s. 430.

49) Dielo cit. v pozn. č. 35, s. 108.

50) Tamtiež, s. 112.

51) K. Gottwald to otvorene vyhlásil na adresu predstaviteľov národnosocialistickej strany pri jednaní o slovenskej otázke; "...odmietate prijateľný kompromis vo veci života štátu. Republika napriek tomu bude a bude to republika nová a bude postavená na zdravý pomer Čechov a Slovákov. A keď ju nebude chcieť nikto stavať, bude sa stavať bez neho." Cesta ke květnu, s. 436.

52) G. H u s á k , Svedectvo o SNP, Bratislava 1969, s. 417.

venských politických strán. Predstavoval vyústenie procesu sformovania novej ľudovodemokratickej ČSR, ktorý začal SNP. Nevznikol tu nový štát, v zmysle vzniku nového subjektu medzinárodného práva, nevznikol tu nový štát, ak chápeme štát ako krajinu, resp. usporiadanie územia podľa princípu teritoriálneho s verejnou mocou. V tom bol identický, totožný s predmníchovskou republikou (i keď i tu boli korektúry územné a národnostného zloženia, porovnaj kapitolu VII. a VIII. KVP). Jedine v tomto znamenal reštitúciu, obnovenie stavu spred rokom 1948. Vznikol tu alebo sformoval sa nový štát, z hľadiska subjektu štátnej moci. Buržoázia ako subjekt štátnej moci bola nahradená revolučno-demokratickou diktatúrou ľudu. Ta vyjadrovala sociálno-politickú podstatu tohto štátu. Sformoval sa ako nový aj z hľadiska usporiadania štátoprávneho pomeru jeho dvoch štátotvorných činiteľov, národa českého a slovenského. Vzhľadom na tento konštitutívny význam Košického vládneho programu, t.j. že ním vyúsťuje formovanie ľudovodemokratickej ČSR, sú potom oprávnené názory hodnotiace ho ako "dočasnú ústavu" ⁵³⁾ (resp. ako právnú normu sui generis. ⁵⁴⁾

3. Moskovské vedenie KSČ vychádzalo od roku 1941 ⁵⁴⁾ z faktu medzinárodnoprávnej aj vnútroštátnej kontinuity ČSR. Odmietalo však jej

53) G. H u s á k , Z bojov o dnešok, Bratislava 1973, s. 95. "Táto dohoda (rozumej KVP) je vlastne dočasnou ústavou republiky; podľa nej sa spravujú osudy našich národov v mnohých principiálnych otázkach." B. K u č e r a , Sborník prací učitele PF v Brne, Brno 1975, štúdia Košický vládny program - zdroj čs. práva, s. 12.

54) V roku 1940 v telegramoch K. G o t t w a l d podporil postup slovenských komunistov, ktorí redukovali pôvodnú štátoprávnu orientáciu "Za slobodné Slovensko v Slobodnom Československu" na jeho prvú časť (za slobodné Slovensko). Konštatoval, že "stará heslá o Slovensku nechávame padnúť ..." a že "pod heslom 'Obnovenia Československa sa teraz skrývajú imperialistické a protisovietske plány. 'Zdôraznil právo na sebaurčenie pre Čechov a Slovákov, ktoré "... znamená právo na samostatnú štátnu existenciu. U Čechov bojujeme za obnovenie národnej a štátnej slobody. U Slovákov bojujeme za úplnú suverenitu terajšieho slovenského štátu." ... budúci vzťah medzi českým a slovenským štátom je otázka práva na sebaurčenie oboch národov a závisí od vojnových udalostí (a výsledkov)." in Príspevky k dejinám KSČ, č. 3/1967, s. 412.

Po medzinárodnoprávnom uznaní čsl. emigračnej vlády (ktorá stále stála na pozíciách čechoslovakizmu) po vstupe zástupcov KSČ do Štátnej rady "... moskovské vedenie v otázke vzťahov Čechov a Slovákov, obnovy Československa presadzovalo v tomto čase dvojčedinú líniu, zotrvávajúc naďalej na heslách samostatného Slovenska zdôrazňovalo potrebu postupne presviedčať, že je účelné pre oba národy, keď budú to po vojne v jednom štáte." Dejinná križovatka, Bratislava 1964, s. 121.

Až v januári 1943, vytýčila KSČ s platnosťou aj pre Slovensko heslo Československo "... v ktorom ľud bude mať všetky politické práva a slobody, aby mohol sám rozhodnúť o svojej vláde a jej politike ... Spoločný boj národov Československa proti hitlerizmu dnes urýchli budúcu úpravu národnostnej otázky na základe rovnoprávnosti.

SNP, Dokumenty, Bratislava 1965, s. 43.

Načrtnutý vývoj dokazuje, že koncepčno-systémovým východiskom riešenia štátoprávnej koncepcie KSČ vo vzťahu k Slovensku bola myšlienka formulovať princíp sebaurčenia slovenského národa tak, aby bol súčasne sebaurčením proletariátu, aby realizácia práva sebaurčenia národa zodpovedala záujmom proletariátu tohto národa.

reštauračný výklad v zmysle reštitúcie status quo ante, t.j. obnovy alebo jednoduchého nadviazania na predmníchovské politické a hospodárske zriadenie. V literatúre sa tvrdí, že vychádzalo z revolučného alebo dynamického chápania kontinuity, alebo z dialektickej jednoty kontinuity a diskontinuity.^{54a)}

Jej názor na kontinuitu štátu je súhrnne vyjadrený v liste K.Gottwalda československým komunistickým pracovníkom v Londýne z 21. decembra 1943. KSČ navrhla, že "až do ustanovenia novozvoleného Národného zhromaždenia vstupuje do platnosti stará ústava ČSR stými zmenami, ktoré vyžaduje prechodné obdobie." Rozsah týchto zmien (kapitola B. týchto návrhov) však znamenal kvalitatívne prekonanie inštitucionálnej štruktúry, sústavy ústredných i miestnych orgánov štátnej moci, v porovnaní so starou ústavou. Moskovské vedenie pri rokovaníach s prezidentom Benešom o tejto otázke rozhodne zároveň zdôraznilo, že vytvorenie a zloženie dočasných orgánov moci a verejnej správy sa má uskutočňovať "... skutočne demokratickou cestou za najširšej účasti ľudu a v jeho duchu ..." ⁵⁵⁾ Moskovské vedenie KSČ na rozdiel od SNR hovorilo o platnosti ústavy z roku 1920 so zmenami. Z ústavy však presadzovalo dôsledne a primárne základný článok, že "Ľud je zdrojom všetkej štátnej moci." Pod pojmom ľud rozumela blok proletariátu, roľníctva, mestských a stredných vrstiev a inteligencie, ktorý mal uskutočniť národno-oslobodeneckú demokratickú revolúciu, podlomiť moc veľkoburžoázie, nastoliť ľudovodemokratickú republiku, stať sa jadrom vlády v republike, jej štátneho aparátu a verejnej správy budovaného na národných výboroch. Pri úvahách o forme tohto štátu K. Gottwald v apríli 1944 napísal; Forma - autonómia Slovenska a Podkarpatskej Ukrajiny - alebo: federácia troch autonómnych republík? ⁵⁶⁾ Takéto chápanie kontinuity ČSR, i keď sú tu určité odlišnosti, korešpondovalo s koncepciou SNR a KSS a smerovalo k dosiahnutiu totožných cieľov. Na moskovských rokovaníach v marci 1945 zástupca KSČ V. Kopecký povedal o stanovisku strany; :že my sme vždy uznávali ústavnosť prezidenta a vlády. ⁵⁷⁾ Stanovisko k legalite londýnskej emigračnej vlády však KSČ sformulovala už pri rokovaníach s Benešom v roku 1943. "My túto vládu uznávame ako reprezentanta republiky na medzinárodnej aréne, my s touto vládou spolupracujeme, ale za jej politiku a za jej zloženie nemôžeme vziať zodpovednosť ... považujeme za nemožné, aby terajšia londýnska vláda išla domov a aby tu vládla - hoci jediný deň."

54a) Por. G r o n s k ý J., Dějiny čs. státu a práva 1938-1948, Praha 1971, s. 69.

55) Cesta ke květnu, s. 62 a 64.

56) Tamtiež, s. 106.

57) Tamtiež, s. 428.

"... Pokiaľ sa prezidenta týka, má v prechodnom období zostať vo funkcii prezidenta dr. Beneš. O ďalšom obsadení prezidentskej funkcie - ako o všetkých ďalších otázkach vôbec - rozhodne riadne Národné zhromaždenie."⁵⁸⁾ Moskovské vedenie KSČ tak odmietlo princíp legality vlády a prezidenta republiky opretý o formálnu právnu kontinuitu v normatívnom chápaní. Zdrojom legitimity štátnych orgánov pôsobiacich už na oslobodenom území ČSR mohla byť len zásada suverenity ľudu, sebaurčovacie právo národa českého a slovenského. Vo vzťahu k vláde sa mal tento princíp prejavíť - KSČ to formulovala kategoricky - ešte pred príchodom do vlasti. Vo vzťahu k prezidentovi dr. Benešovi až po ustanovení Národného zhromaždenia. Preto aj v návrhu I. kapitoly programu vlády KSČ formulovala "že na oslobodené územie sa vrátil prezident republiky a bola tu, opäť na domácej pôde vytvorená nová česko-slovenská vláda."⁵⁹⁾ Vláda sa teda konštituovala, prezident mal byť potvrdený Národným zhromaždením. V tomto stanovisku moskovského vedenia KSČ je úplná zhoda s názorom SNR, tak ako ho formulovala jej delegácia pri rokovaníach v Londýne v jeseni 1944.

Stanovisko moskovského vedenia KSČ, prejavené v rokovaníach s Benešom v roku 1943 a v návrhu programu novej vlády NF Čechov a Slovákov, dokazuje, že jej chápanie kontinuity republiky, ruší a prekonáva, právnu kontinuitu v materiálnom zmysle v chápaní normatívnej teórie. KSČ odmietla nielen nedotknuteľnosť, ale aj možnosť organického vývoja zásad a inštitúcií predmníchovského štátu, v kontexte buržoázneho, vykorisťovateľského typu štátu. V. Kopecký na moskovských rokovaníach k tejto otázke povedal: "My ... vychádzame z toho, že republika Česko-slovenská existuje, že je to útvar historicky daný a že našou úlohou je, aby v tomto danom štáte bola vytvorená nová štruktúra vnútorná, aby to zodpovedalo novému pojatiu."⁶⁰⁾ V tomto chápaní je určitý rozdiel v prístupoch SNR a moskovského vedenia KSČ. SNR vzhľadom na nutnosť odmietnuť buržoázne extrémistické formy, separatizmus a čecho-slovakizmus, poznania, že pevné bratské rovnoprávne štátne spolužitie, je možno dosiahnuť len v spojení s KSČ, s pokrokovými českými silami, proti vôli londýnskej štátnej reprezentácii, hovorí o začlenení Slovenska do republiky o jeho vstupe do nej. Rozdielnosť prístupu však vedie k dosiahnutiu spoločných zásadných cieľov. Republika sa neformuje ako nová, v tom zmysle, že tu vzniká nový subjekt medzinárodného práva, neformuje sa ako nová, v zmysle historického útvaru, či štátu ak pod ním rozumíme krajinu resp. ďalšie znaky spoločné všetkým štá-

58) Tamtiež, s. 39-40.

59) Tamtiež, s. 380.

60) Tamtiež, s. 428.

tom bez rozdielu ich historického typu. Formuje sa ako nová, alebo je položená na nové základy resp. je tu vytvorená nová štruktúra vnútorná. Tými novými základmi je nový subjekt štátnej moci, skutočnosť, že vo vládnuce triedu sa v nej zorganizoval ľud, t.j. blok, zväzok proletariátu, roľníctva, živnostníctva, inteligencie, že jej sociálno-politickou podstatou je revolučno-demokratická diktatúra tohto ľudu, vo forme ľudovodemokratickej republiky. To sú podstatné znaky umožňujúce hovoriť o novej kvalite tohto štátneho útvaru, ktorý je štátom prechodného historického typu. Návrh programu vlády NF, ktorý predložilo moskovské vedenie KSČ, jeho prijatie v podobe Košického vládneho programu, znamenalo tak zrušenie a prekonanie právnej kontinuity predmníchovskej ČSR vo formálnom i materiálnom zmysle v chápaní normatívnej teórie. Znamenal tiež porážku reštitučnej funkcie koncepcie právnej kontinuity presadzovanej povodne prezidentom Benešom a lonsýnskou emigračnou vládou.

K. Gottwald tento fakt konštatoval na konferencii funkcionárov KSS v Košiciach 8. apríla 1945. "Čo charakterizuje pomer triednych síl v našej republike vôbec a na Slovensku osobitne? Ani česká, ani slovenská buržoázia sa dnes nemôže opierať o nijakú z tých právnych, ústavných a štátnych inštitúcií, ktoré si utvorili pred Mníchovom. A nemôžu nadväzovať ani na predmníchovskú vládu a predmníchovský parlament. Nemajú pevnú ústavnú inštitúciu, ktorú by mohli ovládať a pomocou, ktorej by v mene práva, ústavnosti a kontinuity mohli vládnuť. ... To je jedna zmena oproti roku 1938 a oproti iným krajinám. ... Z hľadiska štátneho zriadenia a aparátu máme čistý stôl. Začíname budovať znova a zdola."⁶¹⁾ Jeho názor je presvedčivým argumentom pre

61) K. G o t t w a l d, Výber z diela II., Bratislava 1971, s. XX, ďalej pokračoval: "Druhá charakteristická vec pre Československo je táto: na rozdiel od iných emigrantských vlád si naša československá vláda nenesie domoc nič také, o čo by sa mohla opierať. V Londýne bola Štátna rada, vláda a prezident. Štátnu radu zásluhou našich súdruhov rozpustili. Vláda, trosky ktorej prišli do Košíc, už vo vlaku musela podať demisiu, ešte na sovietskej pôde a z tých, čo udržiavajú kontinuitu, zostáva jediný Beneš. ... U nás prišiel zo zahraničia ako ústavný činiteľ iba Beneš. To je druhý znak ťažkej situácie, do ktorej sa dostala naša buržoázia. ... Prirodzene predstavovali si to ináč, než ako to dopadlo. Mysleli si, že prídu domov a posadia sa do hotového. Že na čelo dajú len iných ľudí, ktorých si intenzívne školili už v Londýne. Že sa im toto všetko zvrtno, na tom okrem objektívnej situácie, ktorú vytvoril Sovietsky zväz a Červená armáda, veľkú zásluhu má stratégia a taktika našej strany, čo naša strana od samého začiatku chcelavedome sledovala. Nespadlo z neba, že máme dnes takýto stav, že všetci nekomunistickí členovia vlády museli uznať základné princípy širokej demokracie, ktorá tkvie v tom, že máme naozaj ľudové orgány moci a verejnej správy. Je to zásluhou taktiky našej strany, ktorá tieto princípy od začiatku presadzovala v domácom i zahraničnom boji a dosiahla, že sú dnes všeobecne uznávané. A tak sa vytvorila situácia, ktorú môžeme charakterizovať tak, že pred sebou máme čistý stôl uvoľnenú cestu ďalej. Československá buržoázia, ktorá roku 1938 bola pevne v sedle, ktorá zradila národ, dopustila Mníchov, aby zachránila svoje triedne panstvo, je pred rozvalinami toho, o čo toľko bojovala a za udržanie čoho sa dopustila národnej zrady a vzala na seba riziko úplného politického i morálneho zdiskreditovania pred najširšími vrstvami ľudu."

tvrdenie, že právna kontinuita buržoáznej ČSR, v normatívne chápanom formálnom i materiálnom zmysle bola prerušená. Buduje sa tu nové štátne zriadenie, východiskom ktorého je myšlienka zľudovenia, rešpekt vôle ľudu,⁶²⁾ ktorá sa stala základom Košického vládneho programu. Nestal sa ním princíp právnej kontinuity. Konečne tento princíp bol základným aj pre medzinárodnoprávne uznávanie londýnskej vlády, prezidenta. Pretože, "hlavným kritériom pri určení zákonnosti emigrantských vlád, bola nie "konštitutívnosť" ich vytvorenia a tiež nie ich uznanie druhými vládami, ale efektívnosť ich činnosti, ktorá sa vyjadrovala v udržaní stáleho styku s vlastným ľudom, v účinnom riadení jeho boja s okupantami ... Emigrantské vlády odtrhnuté od ľudu, ktoré nestáli na čele jeho boja s okupantami, nemohli byť vnucované národom a ich neodôvodnené uznanie treba kvalifikovať ako hrubé zasahovanie do vnútorných vecí cudzieho štátu. Menovite týmto princípom sa riadil sovietsky štát počas druhej svetovej vojny, uznávajúc emigrantské vlády európskych krajín uvrhnutých do okupácie, do tých čias, pokiaľ sa oni neodtrhli od ľudu, ktorý vytvoril v hraniciach okupovaných území orgány, národného odporu, ktoré stáli na čele ich boja s okupantami."⁶³⁾

Vôľa ľudu rozhodla, že zo zahraničia sa vrátil ako ústavný činiteľ, ako hovoril K. Gottwald jedine prezident Beneš. Ďalšia inštitúcia, ktorá si zachovala kontinuitu bola KSČ resp. na Slovensku KSS.⁶⁴⁾ To bol hlavný garant zábrany neustálých pokusov buržoázie o návrat k buržoáznemu typu štátu.⁶⁵⁾

SNP začalo proces formovania novej Ľudovodemokratickej republiky, ktorý vyústil vďaka oslobodeniu našej vlasti Sovietskou armádou, do Košického vládneho programu, politického a právneho základu Ľudovodemokratickej ČSR. Povstanie českého ľudu a oslobodenie Prahy Sovietskou armádou definitívne presadilo tento model republiky, eliminovalo všetky pokusy a intrigy buržoázie,⁶⁶⁾ o iné riešenie. Košický vládny pro-

62) Takto formuloval Stránky, por. Cesta ke květnu, s. 413.

"Celý KVP je predchnutý myšlienkou, aby zásada - "ľud je jediným zdrojom všetkej štátnej moci", vyhlásená ústavnou listinou v r. 1920, zostala základnou smernicou politického života aj v našom štáte, aby však tiež bolo zaistené jej uvedenie do života."

63) "Dejiny štátu a práva na území Československa v období kapitalizmu, 1848-1945 II. diel, Bratislava 1973, s. 612.

63) Meždunarodnoje pravo, Moskva 1970, s. 165-6.

64) K. G o t t w a l d : "Lebo ak máme dnes v republike niečo, čo možno nazvať kontinuitným, teda istotne je kontinuitná naša strana a politika, ktorú strana viedla v poslednom pol druhom desaťročí." Prednáška v Slovanskom dome, júl 1945. in. Výber z diela II., Bratislava 1973, s. 63.

65) G. H u s á k , Z bojov o dnešek, Bratislava 1973, s. 63.

66) Tu boli pochované pokusy nacistov a kolaborantov o prežitie (porovnaj Cesta ke květnu, s. 674-6); ďalej plány na prevrat na spôsob 28. X. 1918 a vylúčením ľudu a

gram bol súčasne východiskom ďalšieho vývinu, etapy prerastania národnodemokratickej revolúcie do revolúcie socialistickej. Prihlásenie sa k ČSR tak znamenalo prihlásiť sa "k tým princípom, na ktorých bola republika obnovená, t.j. k princípom, pre ktoré sa robilo Povstanie, k princípom Košického vládneho programu ... V tom sa musí zachovať právna i politická kontinuita..."⁶⁷⁾ Také bolo stanovisko revolučných sil, komunistov. Dôsledná realizácia princípov SNP a Košického vládneho programu, viedla tak v konečnom dôsledku k zrušeniu a prekonaniu sociálno-politickej podstaty ľudovodemokratickej republiky, hybridného historického typu, v podobe diktatúry proletariátu, vo februári 1948.

III.

Oslobodením republiky Sovietskou armádou, obnovením jej suverenity opretej o nový sociálno-politický základ, s ľudovodemokratickou formou a jej adekvátnou zahranično-politickou oporou, sa diskusie o otázke právnej kontinuity či diskontinuity neskončili. Pokračovali v politickom i odbornoprávnickom živote. Aj pre ne platí, že boli tou ideologickou formou, v ktorej si buržoázia a proletariát uvedomovali a prebojovali triedny zápas, riešili mocenskú otázku v priebehu rozvoja národnodemokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú.

Diskusia v právnickej literatúre bola veľmi intenzívna.⁶⁸⁾ Veľmi výstižne ju charakterizoval akademik Vaněček. "Po roku 1945 začala buržoázne orientovaná štátoveda scholastickú a neplodnú diskusiu o otázkach kontinuity (súvoslosti, nepretržitosti), či diskontinuity československého štátneho a právneho života. Na scestie bola táto diskusia uvedená osobitne predstavami brnenskej právnej školy o tzv. normatívnych ohniskách, starých či nových, v ktorých sa hľadalo jadro tohto zdanlivého nesprávne kladeného problému."⁶⁹⁾

Príčinou skutočnosti, že problém bol nesprávne kladený bolo základné metodologické stanovisko normatívnej školy. Jej hlavný predstaviteľ F. Weyr ho vyjadril takto: programom teórie normatívnej čiže rýdzej náuky právnej "... je prísne oddelenie právnej vedy od iných

jeho zástupcov (porovnaj tamtiež, s. 690) i obava, že ak by Praha bola obsadená americkými vojakami "to by znamenalo, že by košická vláda musela zostať v Bratislave alebo v Brne a že by Československá republika zostala rozpoltená ..."

V. K o p e c k ý, ČSR a KSČ, Praha 1960, s. 384.

67) G. H u s á k, Z bojov o dnešek, Bratislava 1973, s. 133.

68) Por. Slovník veřejného práva Československého, sv. V., Brno 1948, s. 815-6., zhrňuje v zozname literatúry celkove 73 príspevkov v tejto diskusii.

69) V a n ě ě k V., Dějiny státu a práva v Československu, do roku 1945, 3. vyd., Praha 1976, s. 478.

vedeckých disciplín ... (a ďalšia "zásadná veta" že,) ... rýdže juristicke poznatky nikdy nesmú byť zmiešavané s úvahami politickými."70) Tieto metodologické východiská viedli potom k scholastickým polemikám, či novým normatívnym ohniskom československého právneho poriadku je ústavný dekrét prezidenta republiky zo dňa 15.X.1940 č. 2 Úr. Věst. čsl. o dočasnom výkone moci zákonodarnej, republikovaný v Zbierke zákonov a nariadení pod č. 20/1945; alebo je ním úst. dekrét č. 47/1945 Zb.; či úst. zákon č. 57/1946; alebo úst. zákon č. 65/1946 o ústavodarnom NZ; či celý súbor legislatívnych opatrení (zák. č. 12/1946 Zb., úst. zák. č. 57/1946 Zb. a úst. zák. č. 65/1946 Zb.).71)

V otázke riešenia vzťahu Čechov a Slovákov, obnovenia ČSR, na metodologickej platforme tejto školy došlo k dvom extrémom.

1. Bol ním názor príslušníka brnenskej školy J. Budníka, že jasný právny pohľad "... nemôže inak ako vidieť v nar. č. 1/1944 Zb. n. SNR i vo výklade, ktorého sa mu dostalo Lubym a Takáčom, pokus o obhájenie protiústavných aktov i za cenu, že sa tým ohrozí ústavná jednotnosť čs. štátu."72)

2. V podstate protipólom tohto názoru je mienka Takáča, že až prijatím nariadenia SNR č. 30/1945 Zb. o úprave výkonu zákonodarnej moci vo veciach celoštátnych "... prvý raz sa v slovenskom právnom poriadku prejedukuje nová československá republika ..." čo označuje za "čisto formálne (normatívne) poňatie vzniku druhej ČSR..."73) (rozumej oslobodenej ČSR). Pritom zdôraznil, že z hľadiska formálneho (normatívneho) poňatia "... nemôžu nás prirodzene zaujímať právne irelevantné skutočnosti a nemôžu nás zaujímať ani tak závažné ale nenormatívne (len politické) skutočnosti, ako bola napr. Londýnska dohoda, uzavretá medzi SNR a medzi našimi zahraničnými činiteľmi, podľa ktorej SNR bola ešte za povstania uznaná za nositeľku štátnej moci (zákonodarnej, vládnej a výkonnej na území Slovenska) ako to vyplýva i z časti VI. odseku 2 vládneho programu ...".74) V tomto metodologickom princípe sa prejavuje neudržateľnosť normatívnej teórie. Nemožno predsa odtíhať právne javy od javov materiálneho života, formálne pramene práva od materiálnych prameňov práva. Košický vládny program bol nielen materiálnym prameňom práva, bol nielen z politického hľadiska dočasnou ústavou novej ľudovodemokratickej republiky. Bol aj právnym

70) Predmluva k dielu, J. B u d n í k , Prozatímní státní zřízení ČSR, Praha 1947, s. 5-6.

71) Dielo cit. v pozn. 68, s. 786.

72) Dielo cit. v pozn. č. 70, s. 87.

73) M. T a k á č , Znovuvýstavba československého právneho poriadku, Právny obzor 3-4/1946, s. 59.

74) Tamtiež, s. 60.

dokumentom a je "... nielen možné, ale nutné za právnu normu sui generis ho pokladať." Pretože

1. v niektorých svojich ustanoveniach až do vydania príslušných zákonov mal platnosť ústavy;

2. v iných ustanoveniach suploval do vydania právnych predpisov obyčajné a teda neústavné zákony;

3. vo svojom celku bol podkladom dlhodobej legislatívnej činnosti a z jeho jednotlivých ustanovení sa vytváral nový československý právny poriadok.⁷⁵⁾ Obsahoval pravidlá správania. Jeho vynutiteľnosť je mimo sporu. Absentoval len jeden znak, chýbala mu predpísaná forma právnych noriem, pri prítomnosti ktorej by jeho klasifikácia za právnu normu bola perfektná. Domnievam sa, že je potrebné kvalifikovať Košický vládny program ako dohodu, ako súhlasný prejav vôle národa českého a slovenského o podobe ich štátneho útvaru, ktorým vyúsťuje proces formovania ČSR, začatý SNP, ako ľudovodemokratického štátu. Táto dohoda je vlastne aj z právneho hľadiska jeho dočasnou ústavou sui generis. V májovom povstaní českého ľudu potvrdil český národ mandát jeho politických predstaviteľov, ktorý tento program podpísali. V súvislosti s faktom úplného oslobodenia ČSR Sovietskou armádou bolo umožnené, že sa mohol uskutočniť aj na tejto časti územia ČSR. Tým sa vylučuje možnosť uvedených dvoch protikladných normatívnoprávnych tvrdení, ako i ďalšie úvahy o protiklade právnej úpravy a faktického stavu.⁷⁶⁾

Avšak i účastníci tejto povojnovej diskusie, sa zhodovali, že došlo k formálnemu prerušeniu kontinuity. I keď mnohí odmietali uznať, opierajúc sa o všeobecne recepčné ustanovenia čl. 1, odst. 1 úst. dekrétu z 3. augusta 1944 č. 11 Uř. věst. čs., o obnovení právneho poriadku, kardinálne rozdiely v ústavnom usporiadaní oslobodenej republiky v porovnaní s predmníchovskou, doviedli ich nakoniec k záveru, že "... možno teda plným právom hovoriť o revolúcii aj po stránke materiálne-právnej."⁷⁷⁾ I pri uznaní tohto záveru, že došlo k prerušeniu formálnej i materiálnej kontinuity v chápaní normatívnej školy, v po-

75) B. Kučera, KVP zdroj čs. práva, Sborník prací učitelů PF v Brně V., Brno 1975, s. 11-12.

76) Por. Slovník veřejného práva čs., sv. B., Brno 1948, s. 808.

77) Za tieto kardinálne rozdiely v ústavnom usporiadaní považovali vcelku výstižne toto: "Miesto dvojkomorového parlamentu - prezident a vláda s dekrétálnou právomocou. Nové inštitúcie predsedníctva vlády a štátnych takomníkov. Otázka slovenská. Otázka Podkarpatskej Rusi. Zmena národnostného štátu v štát národný. Opustenie princípu československého národa a jazyka. Ovládnutie štátneho aparátu vnútornej správy ľudovým živlom ... KVP bol daný aj celkom iný smer ďalšiemu legislatívnemu vývoju, najmä ohláseným prechodom od hospodárskeho liberalizmu k čiastočnej socializácii.

Tamtiež, s. 787.

litickom živote sa oslobodená ČSR považovala za pokračovateľa, kontinuantu predmníchovskej republiky. Na tejto platforme stál nesporne aj čs. ústavodarca (porovnaj ustanovenie čl. 2 bod 1 úst. dekrétu č. 47/1945 Zb. o kontinuite funkcie prezidenta). Spor bol o interpretáciu tohto pojmu z hľadiska vnútroštátneho, pretože v medzinárodnom práve uznanie kontinuity ČSR bolo mimo sporu. Už som citoval prezidenta Beneša, ktorý zásadu kontinuity vykladal s cieľom znemožniť prerastanie revolučno-demokratickej diktatúry ľudu do diktatúry proletariátu. Aj názory buržoázných teoretikov smerovali k tomuto cieľu. Nezávisle od toho, či sa pokúšali dokázať kontinuitu štátu prevalenciou medzinárodného práva nad vnútroštátnym, alebo "napoly politickou, napoly prirodzenoprávnou teoriou o tzv. núdzovom práve štátu"; alebo kontinuitou primárneho nositeľa štátnej moci - ľudu československého; alebo cez výklad § 1 ods. 1 ústavnej listiny o ňom ako o jedinom zdroji celej štátnej moci v republike Československej, pričom tvrdili, že ľuďom je tu mienený "nesporne politický národ československý ako nositeľ štátnej idey (viď preambula k ústavnej listine) a táto formulácia môže obstať aj pri dnešnom uznávaní etnického rozdielu medzi Čechmi a Slovákmi."⁷⁸⁾ V tomto bode sa pokúšajú maskovane prepašovať myšlienku, že "... Ťuď, pridržiavajúc sa zásady, že je jediným zdrojom štátnej moci chcel obnoviť buržoázne štátne zriadenie, hoci vedel, že táto zásada sa v ňom síce deklaratívne uznávala, ale celou sústavou ekonomického spoločenského zriadenia sa dôsledne negovala. A to malo platiť predovšetkým vo vzťahu k SNP, ktoré sa zameriavalo na to, aby na Slovensku ale aj v celej republike, odstránilo sa zriadenie, v ktorom uvedená zásada platila len deklaratívne a nahradilo sa zriadením, v ktorom by táto zásada platila reálne a konzekventne ..."⁷⁹⁾

Nie náhodou sa citované extrémne normatívne hodnotenia dotýkajú otázky slovenských národných orgánov, resp. vzťahov Čechov a Slovákov. Slovenskú otázku, ústavnoprávne zakotvenie riešenia vzťahu Čechov a Slovákov, využívali českí buržoázni predstavitelia ako dôvod útoku proti Košickému vládnomu programu, "proti tej jeho časti, ktorá si ešte nezískala na rozdiel od ostatných zásad, plné porozumenie u tej časti českej verejnosti, ktorá dosiaľ do istej miery žije v zajatí predmníchovských predstáv."⁸⁰⁾ Slovenská buržoázia sa zase pokúšala zneužiť slovenské národné orgány na realizáciu svojich mocenských záujmov. Svedčí o tom aprílová dohoda Demokratickej strany v novolu-

78) Tamtiež.

79) L u b y Š., Národno-demokratická revolúcia a prerušenie formálnej kontinuity predrevolučným právom. Právny obzor, 5-6/1975, s. 520.

80) Referát V. Širokého na plenárnom zasadnutí ÚV KSS, 11. marca 1946, KSS, Dokumenty z konferencií a plén 1944-1948, Bratislava 1971, s. 356.

dákmi. V čase ohrozenia svojho triedneho panstva neváhala však česká a slovenská buržoázia spojiť sa proti proletariátu. Dokumentovalo to riešenie jesennej krízy v Zbore poverenníkov v roku 1947 a podanie demisie vo februári 1948.

KSČ zaujala k diskusii o právnej kontinuite stanovisko, ktoré možno vyvodit' najmä z prejavu dr. J. Dolanského v Ústavodarnom národnom zhromaždení: "... odmietame a odmietneme vždy s plnou rozhodnosťou všetky pokusy, ktoré by chceli pod zámienkou právnej kontinuity zvrátiť u nás vývoj do starých predmníchovských koľají. Medzi mníchovskou a dnešnou republikou, ktorú budujeme je spojovacím článkom naša národná a demokratická revolúcia, ktorá znamená kvalitatívnu zmenu predmníchovskej demokracie na demokraciu ľudovú. Podstata tejto kvalitatívnej zmeny potom záleží v tom, že moc prechádza z rúk tenkej sociálnej vrstvy veľkokapitalistov do rúk ľudu."⁸¹⁾ V tomto stanovisku je jasne vyjadrené, že diskusia a polemiky ohľadne kontinuity po oslobodení, boli právnou, teda ideologickou formou v ktorej sa prebojovala hlavná otázka obdobia prerastania národnodemokratickej revolúcie v revolúciu socialistickú. Súčasne je tu presvedčivo vyjadrené, že KSČ chápe pojem kontinuity v dialektickom zmysle - ako objektívne nevyhnutnú súvislosť medzi novým a starým vo vývine, ako jednu z najpodstatnejších črt zákonu negácie negácie.⁸²⁾ Pričom "dialekticky chápaná negácia predpokladá nielen likvidáciu starého, ale zachovanie a ďalšie rozvíjanie všetkého progresívneho, racionálneho, čo sa dosiahlo na predchádzajúcich stupňoch a bez čoho nie je možný pohyb vpred."⁸³⁾

Už z dialekticko-materialistického pojmu kontinuity vyplýva, že o kontinuite možno hovoriť len v relácii pojmov - nový-starý, vo vývine. Znamená to, že ak hovoríme o právnej kontinuite oslobodenej republiky, s predmníchovskou, prezumuje to implicitne uznanie, že tu ide o objektívne nevyhnutnú súvislosť medzi starou a novou republikou. Pričom kvalitatívne novosť oslobodenej republiky je v zmene subjektu štátnej moci, v zmene jeho spoločenského a štátneho zriadenia i chápania základných občianskych práv a slobôd. Dialektickou negáciou starej predmníchovskej republiky bola naša národná a demokratická revolúcia. Ta začala SNP a završená bola májovým povstaním českého ľudu a oslobodením republiky Sovietskou armádou. Programom národnej a demokratickej revolúcie bol Košický vládny program. Tieto tri momenty vo svojej jednote (SNP, májové povstanie, Košický vládny program)

81) Cit. podľa Právní praxe, X/1946, s. 81.

82) Filozofický slovník, Bratislava 1974, s. 259.

83) Tamtiež, s. 610.

plus objektivný fakt oslobodenia Sovietskou armádou negovali predmníchovskú republiku. Zachovali a ďalej rozvíjali všetko progresívne a racionálne čo ona priniesla; t.j. dosiahnutie štátnej samostatnosti a oslobodenie českého a slovenského národa z jarma rakúsko-uhorskej monarchie; všetky vymoženosti, ktoré ľud pri striasaní týchto okov vyzdvihol na svoj štít. Likvidovali a odmietli režim, ktorý v republike nastolila veľkoburžoázia a politika, ktorú po dvadsať rokov uskutočňovala. "Ľud sa v osúdobých chvíľach národa a republiky s týmto režimom navždy rozišiel a svojou národnou a demokratickou revolúciou si dal nový poriadok."⁸⁴⁾ Kvalita nového bola determinovaná jestvujúcim pomerom triednych síl, vyjadrenom výstižnými slovami K. Gottwalda: "Sami vládnuť nemôžeme a oni nemožu sami vládnuť. Oni nemožu vládnuť bez nás a my bez nich. Pritom oni väčšmi bez nás ako my bez nich."⁸⁵⁾ Nutnosť participácie buržoázie na politickej moci si vyžiadala kompromisy v oblasti hospodárskej, sociálnej i pri štátoprávnom usporiadaní vzťahu Čechov a Slovákov.⁸⁶⁾

Košický vládny program, program národnodemokratickej revolúcie a súčasne dočasná ústavy sui generis, sa tak stal prameňom legality nového zriadenia. Stal sa súčasne východiskom politického a právneho uvažovania, kritériom hodnotenia organického vývoja štátoprávnych inštitútov, t.j. ak si vypožičiam termín normatívnej teórie "bol kontinuálnou a ohniskovou normou." Z dialekticko-materialistického hľadiska Košický vládny program a ľudovodemokratická republika na ňom budovaná bola republikou novou, obsahujúcou v sebe nové protirečenia a tým aj zárodky ďalšieho vývinu, nutnosť negácie ktorých bola podmienkou už socialistickej premeny tohto štátu. Prameňom koncepcie právnej kontinuity KSČ bol Košický vládny program. Uvedená koncepcia obsahovala v sebe prvok negácie, s cieľom likvidovať pokusy buržoázie vrátiť sa späť pod titulom ich interpretácie právnej kontinuity, k starému predmníchovskému štátu. Konštruktívnou funkciou tejto koncepcie KSČ bolo doviest národnodemokratickú revolúciu k socialistickej kvalite a revolučnodemokratickú diktatúru ľudovodemokratického štátu, k diktatúre proletariátu. Februárové víťazstvo pracujúceho ľudu znamenalo definitívne víťazstvo komunistickej interpretácie právnej kontinuity ČSR, opierajúcej sa o našu národno-demokratickú revolúciu a jej komplexné zakotvenie a usmernenie - Košický vládny program.

Cizojazyčné resumé na str. 347

84) Z prejavu J. Dolanského, por. pozn. č. 81, s. 82.

85) K. G o t t w a l d, Výber z diela II., Bratislava 1971, s. 90.

86) Porovnaj k tomu J. B e ň a, Štátoprávne aspekty riešenia vzťahu Čechov a Slovákov v rokoch 1944-1946, in Právněhistorické studie č. 20 s. 25-52.